

CENTAR SAVREMENE UMJETNOSTI
CRNE GORE

M.D.

MILKA DELIBAŠIĆ

ČIJI SU
MOJI
SNIVI//
TO WHOM
MY DREAMS
BELONG ■

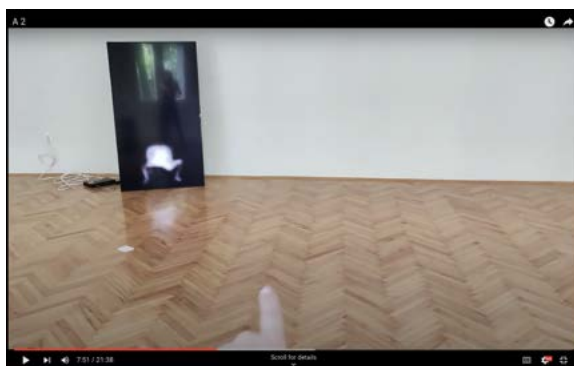
ADS RASKRŠĆA//CROSSROADS
AGE SLIKE//OF THE IMAGE
/CROSSROADS
F THE IMAGE

VA LUKIĆ MILENA JOKANOVIĆ MILENA JOKAN
ENA JOKANOVIĆ TEODORA NIKČEVIĆ TEODO
EVIĆ NEVA LUKIĆ MILENA JOKANOVIĆ TEOD

rada na//
Iz//daljinu/
perspektive
rada na//
daljinu//

N.L.

Neva
Lukić
[HR]

Screenshotovi iz videa-snimke testnog postava izložbe, 2022.

Ovaj tekst nastaje nakon što je nastao intervju s Milkom Delibašić koji je tek djelomično objavljen u ovom katalogu, a u potpunosti na blogu Centra savremene umetnosti. Radeći intervju s Milkom spoznale smo da je riječ o vrlo obrazovanoj i verbalnoj umjetnici pa smo odlučile da našim tekstovima polazište budu neka njezina tumačenja radova, odnosno teoretske postavke različitih teoretičara kojima ona vlada. Dakle, uloga kustos-umjetnik na neki se način pervertira ali i nadopunjuje, a tri kustosice u post-postmodernom duhu to odlučuju upotrijebiti kao dio koncepta, ne samo kataloga, već i izložbe, kao što i sama umjetnica upravo u post-postmodernom duhu postavlja teoretska polazišta za tumačenje svojega rada. Budući da dvije od nas nikad uživo nisu vidjele niti

Milku niti bilo koju njezinu izložbu (a Milkin se rad razvija u okviru neverbalnog video performansa) medijska se slika umjetnice koja preko Google meet platforme govori o svojem radu, odgovara na pitanja ili se, pak, nalazi iza kamere dok snima testni postav izložbe govoreći o radovima, pomalo stopila s njezinim video radovima (koje smo također odgledale na računalu) u kojima je u centru također umjetničinu tijelo, ona sama. U takvom kontekstu nebrojene video slike umjetnice umnožavaju se te virtualna stvarnost u potpunosti zamjenjuje onu fizičku. Sve se događa na liniji koju umjetnica u intervjuu opisuje kroz iskustvo života u Kini.

Kada sam prvi put došla u Kinu, suočila sam se sa realnošću te zemlje, koja se mnogome razlikovala od stvarnosti u Crnoj Gori. Prisustvo tehnologije, slika ogromnih dimenzija inkorporiranih unutar same arhitekture, VR tehnologija, onlajn život – sve ove stvari za mene su bile velika nepoznanica. Zaintrigirali su me ovi novi odnosi: uticaj tehnologije na naše živote i našu percepciju stvarnosti; mnoštvo prostorā koje stvara mnoštvo slika; artificijelni izgled koji, pod uticajem virtuelnog, poprima sama priroda; slike i virtuelnost, koje su postale zamjena za ono što smo ranije smatrali jedinom realnošću. (Milka Delibašić, izvod iz intervjua sa autorkom)

Ovdje možemo uvesti još jednu komponentu rada ove umjetnice, a to je fizički prostor koji se nadograđuje na snimljene prostore u kojima se odvijaju video performansi. Riječ je dakako o prostoru izložbe, ali i o opipljivom predmetu samoga ekrana koji postaje ekvivalentan gradbeni element arhitekture u kojoj se nalazi. Prostor koji nastaje kroz postav djeluje fluidno, on je u konstantnoj mijeni, kao i te različite slike-projekcije kojima smo izloženi i koje se u našim mislima i snovima naposljetku izjednačuju s onim što smo nazivali stvarnošću sve dok nije prošlo.

Ekrani ambijentalne video instalacije postavljeni na različite načine - uspravno i vodoravno, naslonjeni na zid, odnosno, odmaknuti od njega, ili sasvim priljubljeni uz pod, izvire iz arhitekture te samim time u međusobni odnos stavljaju fizički prostor i virtualno tijelo umjetnice koje, pak, izvire iz ekrana istovremeno boraveći u više prostorno-vremenskih dimenzija. Kako se virtualno umjetničinu tijelo nastavlja na opipljiv izložbeni prostor, tako se događa i obratna situacija - umjetnica u fizičkom obliku leži unutar prostora dok joj svjetlost sijalice prelazi po tijelu, odnosno bljeskovima negira tjelesnost. Kao da svjetlost oslobađa tu dušu, čini je lakom, dok je granice i okviri ekrana sputavaju i rascijepljuju. Umjetnica je sad doista prisutna u fizičkom obliku, no um i duh borave na nekom drugom mjestu. Samo prisustvo izgnano je iz prostora, odnosno "biti prisutan" postaje nemogućim zbog različitih distrakcija kojima smo izloženi.

Lev Manovič kaže da je posljedica kapitalizma težnja da svaki znak učini što pokretljivijim. Realnost njegovih riječi sam u Kini doživjela u punom smislu jer teško da se tamo o slici može govoriti kao o zamrznutom trenutku: sve je u pokretu. (Milka Delibašić, izvod iz intervjua sa autorkom)

U pokretu i kratkom roku nastajala je i ova izložba na koju ne gledamo kao na fiksiranu, već kao na dio virtualnoga zajedničkog procesa koji će se, nadamo se, protegnuti i u budućnost. Primjerice, naknadno smo došle na ideju promjenjiva postava - nekoliko puta tijekom izložbe postav bi se izmjenio što bi doprinijelo interaktivnosti i osjećaju nestalnosti slike-projekcije. Nažalost, ovaj put to više nije bilo moguće izvesti, no prepuštamo posjetitelju da kreira vlastite postave u sjećanju pa će ono što nazivamo nestvarnošću kroz sliku zaživjeti.

Ono što je bilo nezgodno jeste kratak rok i rad na potpuno novom projektu. Prilikom realizacije nekog rada obično se povučem u potpunu izolaciju; to su periodi u kojima zbog velikog emotivnog naboja postajem preosjetljiva. Ovoga puta sam morala da pustim nekog u sâm proces, što za mene nije bilo lako pa, samim tim, pretpostavljam da nije bio lak ni rad sa mnom. Vjerujem da je sve to opet na kraju sastavni dio procesa i da se sve emocije slegnu onog trenutka kad sve bude gotovo. Vjerujem da nije toliko bitan sâm finalni proizvod koliko je bitna činjenica da smo svi nešto naučili iz ovog procesa. (Milka Delibašić, izvod iz intervjua sa autorkom)

Čiji su moji snovi, video stil, 2022.

Traganje sebe // // //
za slikom // // //
sebe // // //

M. J.

Milena
Jokanović
[RS]

(...) Žil Delez je govorio o memoriji i snovima kao o virtuelnim formama. On smatra da virtuelna slika i aktuelni objekat čine cjelinu i da čisto aktuelni objekat ne postoji. (...) Slično misli i Slavoj Žižek kada govori o realnosti virtuelnog. On navodi da mi, kada vršimo interakciju sa nekim, kreiramo idealnu sliku o toj osobi i eliminišemo neprijatne segmente. (...) Prema njegovom shvatanju, realnost virtuelnih slika leži u tome što one strukturiraju način na koji se mi odnosimo prema spoljašnjem svijetu. Mene zanima upravo ta aktualizacija virtuelne slike, uz napomenu da smatram da tehnička virtuelna slika ne označava nužno stvarni objekat. (...) predmet mog rada postaje i pitanje otuđenja od sopstvene slike ili, bolje rečeno, otuđenje moje sopstvene slike od mene same. (Milka Delibašić, izvod iz intervjua sa autorkom)

U haosu stalno rastućeg broja slika svakodnevice, u entropiji unutrašnjih misli sa jedne i glasova koji je okružuju sa druge strane, Milka Delibašić pita se *čiji su njeni snovi*, za koga i kakva treba da bude slika njenog sopstva? Iako posvećeno prati intuiciju i promišlja odnose svog fizičkog, realnog tela i tehnološki proizvedene slike (sebe), umetnica u ovom radu istovremeno spontano i gotovo nesvesno, otkriva slojeve nasleđa podneblja na kojem odrasta i stvara, te u traganju za ličnim identitetom naglašava težinu svog duha.

Zamišljena nad idejom pažljivog odabira i kontrolisanja unutrašnjih slika, umetnica se kroz svojevrsnu arhitekturu memorije kojoj prisustvujemo u galerijskom prostoru pita - koje to slike sebe predstavljamo drugima, a koje pak zadržavamo duboko u svom biću? Jer, za razliku od (o)sećanja koje je unutrašnji proces, pamćenje predstavlja odabiranje segmenata prošlosti u smisaoni poredak, uspostavljanje sklada u prihvatanju i tumačenju sveta, ne samo čuvanjem određenih sadržaja, već i zaboravom drugih. Dakle, pamćenje, kao i zaboravljanje, svakako je društveni konstrukt. Ako prihvatimo teoriju socijalnog konstrukcionizma prema kojoj pojedinci postoje samo u društvenim situacijama, nameće se zaključak Vivijen Ber da: „Ono što nas čini osobama nije naša unutrašnja suština, već diskurzivne tvorevine nastale kao produkt društvene razmene.” Da li se ovakvo polazište ipak suprotstavlja povratku intuitivnom i snazi unutrašnjeg bića u koju umetnica veruje?

Ali vratimo se prostoru u koji Milka izvodi slike svog sopstva. Kao što ni sama galerija nije uobičajena, univerzalna *bela kocka*, već prostor koji saživi sa Botaničkom baštom Kralja Nikole, tako

ni pejzaž jalove zemlje nad kojim se nadvija crnogorski krš ne treba zanemariti prilikom traženja slike umetnicinog identiteta. Pokrećući telo u želji da ustane i prevaziđe prostor oko sebe, pokušavajući da se oslobodi sizifovske, konstantne borbe sa težinom kamena koji joj se stalno vraća, umetnica nam otkriva sećanja na svoje poreklo. Poput pokretne lutke u izlogu, ona se na jednoj od mnogobrojnih slika kontinuirano vrti u krug, prodornim pogledom izazivajući posmatrača, ili se pak okrećući masivnim, nepomičnim, pretećim i najzad - uvek prisutnim - stenama.

Riječ je o pejzažu presušenog jezera. (...) privukao me taj sablasni pejzaž, prepoznala sam taj prostor kao nešto što odslikava moj unutrašnji prostor. (Milka Delibašić, izvod iz intervjua sa autorkom)

I kada napušta pejzaž i odlučuje se za obezličenu crnu pozadinu praveći korak dalje u unutrašnji prostor, čini se da umetnica nejasne konture svog tela poistovećuje sa predstavom svog bića, otkrivajući utvaru koja nastavlja da traga za slikom sebe u odnosu na zadate društvene okvire u kojima opstaje. Ponekad vrlo kontradiktorne predstave svog bića (jer svako od nas u sebi nosi mnoštvo kontradiktornosti) ona konstruiše uz pomoć mnoštva ekrana, najzad izlažući i bukvalnu, realnu sliku sebe u mreži digitalnih slika jer kako i sama kaže:

Distinkcija između virtuelnog i aktuelnog je nestala. U vezi sa tim je i priča kineskog antičkog filozofa Džuang Cija Leptirov san, u kojoj on govori da, nakon što se probudio iz sna, nije bio siguran da li je čovjek koji je sanjao da je leptir ili je leptir koji sanja da je čovjek.(...) Oboje smo prihvatili kao realno – postojimo i kao leptir i kao čovjek. Postali smo hibridna tijela sa hibridnom svijješću. (Milka Delibašić, izvod iz intervjua sa autorkom)

T. N.

Teodora
Nikčević
[CG]

Čiji su moji snovi, mix media: performans, devetokanalna video-instalacija, audio, svjetlo, 2022.

Prostornu instalaciju *Čiji su moji snovi* umjetnice Milke Delibašić čini devet kratkih video-formi, ritmički postavljenih u prostoru Galerije „Botanička bašta“, gdje se ova dinamika postavke uspostavlja i očitava na dva nivoa: jedan je precizno osmišljena, čvrsta struktura, uzglobljenih metalnih proteza/nosača i objekata/ekrana, a drugi – mreža pokretnih slika. Iako se ova mreža odnosā čini već dovoljno kompleksnom, umjetnica je dodatno usložnjava uvođenjem još jednog elementa, umnogome drugačijeg po svojoj medijskoj prirodi. Riječ je o umjetničinom nepomičnom tijelu, koje razvija komplementarne relacije u već zamršenoj konstelaciji odnosa. Pitanje u nazivu stvara vrtoglavicu i decentrira odgovor, te se naslovom naglašeno *moji*, kojim se želi implicirati lično, radikalno cijepa i seli u ono što slike žele.

Koliko god ove slike višestruko pripadale autorki (jer ih ona misli, ona ih kreira, ona je predmet i predstava slike), one su u izvjesnom smislu nezavisne i imaju sopstveni život. Slika je dvojaka kao i naš osjećaj neodvojivosti fizičkog i mentalnog, te se stiče utisak da nas Milka slikom svjesno uvodi u stanje u kojem se brišu granice između jasno viđenog i snoviđenja. Stoga, obuzeti slikom, stupamo u njen vlastiti prostor, u prinudni digitalni jezik, u područje njenih želja i kodova.

Ni naše želje više nijesu primarne. Nad ovim radom nadvija se zvuk ptica, unutrašnjeg glasa, te je i zvuk slikā - akustična slika. Slike su svuda i slike su sve, imaju se, dijele, prisvajaju, monumentalne su ili sićušne, materijalne ili digitalne, no i pored toga, one su posve autonomne.

Autorka tehnologiju video-slike ne doživljava kognitivno, već intuitivno. Ukoliko se držimo Bergsonovog definisanja intuicije kao nečeg višeg od pukog osjećaja ili inspiracije odnosno kao oblika znanja koji nam dolazi kroz praksu, utoliko kroz ove radove umjetnica ukazuje na potrebu da ponovo aktiviramo ovaj, još uvijek ne sasvim atrofirani, intuitivni odnos prema stvarnosti. Pa i sama kaže:

Vjerujem u povratak intuitivnom. Danas postoje filozofske struje koje ukazuju na bitnost uključivanja intuitivnog u proces filozofskog mišljenja, na bitnost intuitivnog u umjetnosti, kao i u kreiranju novih tehnologija. Razvoj nauke i tehnologije doveo je do gubitka tog kontakta sa intuitivnim, pa se danas javlja potreba za aktivacijom intuitivnog kako bi se uspostavio balans sa rigidnošću svijeta konstruisanog na principima nauke i tehnologije. (Milka Delibašić, izvod iz intervjua sa autorkom)

Pokretne slike su bliske iskonskim, te se tako efekti koji se koriste u filmskim i video tehnologijama čine direktno povezanim sa

našim snovima, sjećanjima, imaginacijom. Kamera nam otvara put ka fantazijama i imaginarnom, mi smo u simbiozi sa njom, umreženi. U svojim ranijim video-radovima Milka Delibašić je prikazivala jedan drugačiji oblik temporalnosti, u kojem, poput efekta duge ekspozicije, obrisi predmeta, izrazi lica ili kretanja tijela nestaju u jedva vidljivoj zamagljenosti. Sve postaje mrlja, magla na površini same slike.

Manipulisanje slike omogućava mi da posmatraču bolje približim svoj unutrašnji doživljaj. Ono mi pruža mogućnost kreiranja prostora koji postoji izvan logike naše fizičke stvarnosti. Blurom poništavam realnost, oslobađam sliku suvišnosti. Slika u tom slučaju postaje apstrakcija u kojoj se naziru samo određeni elementi, obrisi predmeta i pokreti unutar te slike. Oslobođeno oštine, tj. definisanosti stvari, sve postaje svedeno na emociju. (Milka Delibašić, izvod iz intervjua sa autorkom)

Uvodeći nas u drugačiju vremensku skalu Milka nas poziva da okrenemo svoj pogled ka unutra kako bi doživjeli neposredno iskustvo onih stvari koje možemo osjetiti samo maglovito i kojih smo najslabije svjesni.

U novom radu ona nastavlja tu potragu za drugačijim iskustvom vremenskog, ali sa jednom bitnom razlikom. Možda bi upotreba jednog tehničkog pojma „oštrina“ bila precizan termin za objašnjenje filozofske težnje koju ona nosi. U toj ekspoziciji beskonačnog vremena, koristeći se artificijelnim okom kamere, Milka locira i izoštrava tačke postajanja/prisustva koje pronalazi u treptajima života kamenu – tijelu, oblacima, zemlji, kosi, vjetru, vodi, vidljivom i nevidljivom, spajajući bezvremensko i trenutno, virtuelno i aktuelno.

Delibašić Milka je crnogorska multimedijalna umjetnica rođena u Nikšiću 1989. godine. Radi u različitim umjetničkim medijima poput crteža, video instalacije i performansa. Diplomirala je na Fakultetu likovnih umjetnosti na Cetinju, studijski program Grafika. Master studije Prostorna - multimedijalna umjetnost, završila je na fakultetu za Intermedije na Kineskoj akademiji umjetnosti u Handžou, Kina. Predstavljala je Crnu Goru na Bijenalu mladih Mediterranea 17 u Milanu (2015). Dobitnica je državne nagrade „Petar Lubarda” (2018). Učestvovala je na brojnim radionicama i grupnim izložbama u zemlji i inostranstvu.

Rad sadrži određene elemente zvuka sa Freesound platforme: “BACKGROUND 2 DEPTH FOR READY” by Roses1401 ([Freesound - “BACKGROUND 2 DEPTH FOR READY.mp3” by Roses1401](#)) licensed under CCBY 4.0.

Posebna zahvalnost za podršku i pomoć u realizaciji umjetnici **Anki Gardašević**.

Izdavač / Publisher Centar savremene umjetnosti Crne Gore / Contemporary Art Centre of Montenegro
Za izdavača / For the Publisher Jelena Božović *Kustoskinje / Curators* Milena Jokanović, Neva Lukić, Teodora Nikčević *Tekst / Text* Neva Lukić, Milena Jokanović, Teodora Nikčević *Lektor / Montenegrin proofreading* Tijana Rakočević *Grafičko oblikovanje / Graphic design* CSUCG *Tehnička realizacija izložbe / Technical set-up of the exhibition* Novica Vuković, Rajko Raičević, Nebojša Raspopović, Nemanja Radević *Tiraž / Circulation* 150 *Štampa / Printed by* DPC, Podgorica Botanička bašta, oktobar 2022.

ISBN 978-9940-41-107-7
COBISS.CG-ID 23581700

Razgovor na raskršću slika: intervju sa umjetnicom Milkom Delibašić